De Lindevallei van ontginning tot bescherming

It Fryske Gea bestaat dit jaar 60 jaar. Ter gelegenheid hiervan wordt oa. een tentoonstelling georganiseerd in het Fries Museum met als centraal thema 'Van natuurbehoud naar natuurontwikkeling'. Aan de hand van de veranderingen die zich gedurende 60 jaar in een viertal natuurterreinen van It Fryske Gea hebben voorgedaan, wordt dit thema uitgewerkt. De beschrijvingen van deze terreinen worden in de komende nummers van Noorderbreedte opgenomen.

Niels Schotsman

Het 500 hektare metende Friese natuurreservaat 'De Lindevallei' is een in Nederland uniek moerasgebied in het beekdal van de Linde, met befaamde oude moerasbossen, open watertjes en riet- en hooilanden. Juist in dit gebied heeft zich in de dertiger jaren een indrukwekkende strijd afgespeeld tussen ontginners en natuurbeschermers en daarom staan in dit artikel, dat geschreven is ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van It Fryske Gea, de planten, de dieren en de mensen die zo'n mooi gebied hebben nagelaten, centraal. Natuur beschermen is tenslotte een menselijke bezigheid, met menselijke emoties en met historisch besef en beide zijn nodig om ten volle van een natuurgebied te kunnen genieten.

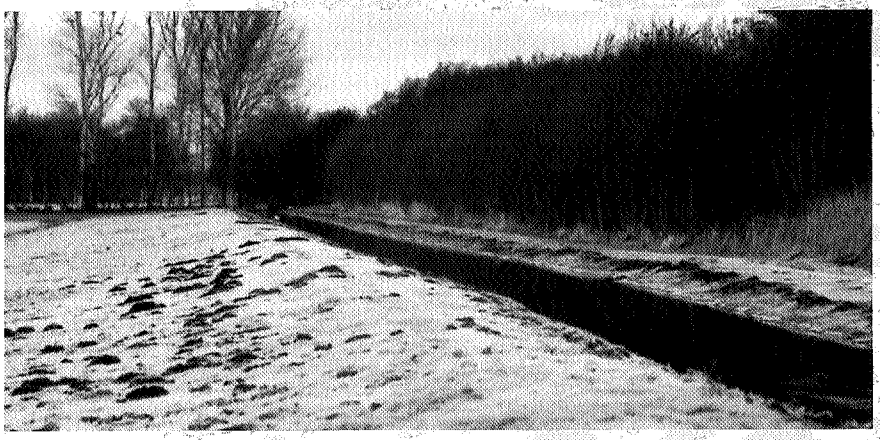

De demarkatielijn uit 1937: links de Lindepolder van de N.V. De Drie Provinciën, rechts het moerasbos van de Helomapolder.

Die historie laten we beginnen bij de twintiger jaren: het moment, waarop de provincie Friesland start met de kanalisatie van de Linde. Langs dit riviertje liggen talloze verveende petgaten: langwerpige waterplassen, waarin door het proces van verlanding mettertijd weer veenland kan ontstaan door en met veel bijzondere planten en dieren. It Fryske Gea zal zich later, in de dertiger jaren, vooral op de bescherming van die petgaten richten.
Omdat de afwatering van het stroomgebied van de Linde (22.500 ha) moet worden verbeterd begint men in 1922 met de uitvoering van het 'Plan Escher': een kanalisatieplan uit 1891 van de gelijknamige hoofdingenieur-direkteur van de Provinciale Waterstaat.
In 1927 is het werk klaar en is 660.000 m^3 grond in de oude rivierarmen en in sommige petgaten gestopt. Het riviertje is tussen Wolvega en de Noordwoldervaart met maar liefst 4 kilometer (de helft) ingekort en een kanaal met wat flauwe bochten geworden.

De Drie Provinciën

De kanalisatie is voor een deel uitgevoerd in het kader van de werkloosheidsbestrijding. Maar de door de ekonomische krisis veroorzaakte hoge werkloosheid heeft ook een katastrofaal gevolg voor de uitgestrekte moerassen en heidevelden van Friesland, omdat er goedkope arbeidskrachten beschikbaar zijn voor ontginning. Aan de van overheidswege ingestelde 'Werkverschaffing' zijn ontginningsmaatschappijen gekoppeld, die voor de projekten zorgen. Zij kopen de woeste grond op en de D.U.W., de Dienst Uitvoerende Werken, verschaft vervolgens de arbeiders voor de ontginning.
In 1924 wordt daartoe een nieuwe ontginningsmaatschappij opgericht: de 'N.V. de Drie Provinciën'. Op een groot aantal plaatsen in Friesland worden ontginningsprojekten opgestart en de dagelijkse leiding daarvan is in handen van de Heidemaatschappij en de Grontmij.
In 1931 valt het oog van deze ontginningsmaatschappijen op de petgaten onder Wolvega, in de vallei van de Linde, en het bestuur van het pas opgerichte Fryske Gea wordt opgeschrikt door geruchten uit dat gebied over landmeters en taxateurs van de Heidemaatschappij en de Drie Provinciën.

Grote vuurvlinder

Op 9 augustus 1932 schrijft Hendrik Hero Buisman, zakenman te Leeuwarden en een jaar later lid van het algemeen bestuur van It Gea, een heel kort briefje aan de voorzitter, Meint Wiegersma. *'Er dreigt acuut gevaar voor de Linde! Is u op uwe hoede?'*
Natuurbescherming bestaat in deze tijd vooral uit 'natuursport' (het verzamelen van zeldzame insekten, vogeleieren e.d.) en dat akute gevaar geldt nu voor de grote vuurvlinder (Lycaena dispar), die door de heer Minnema, korrespondent van It Gea en onderwijzer te Wolvega, hier weer is ontdekt.
De 'Dispars', zoals ze bijna liefkozend worden genoemd, zijn een hele zeldzame verschijning in Nederland en werden pas in 1915 in Nederland ontdekt, o.a. in dezelfde Lindevallei. Hier heeft de entomoloog Wittpen de rupsen en eieren gezocht voor de export naar Engeland en naar andere moerassen in Nederland.
Als Minnema schrijft, dat hij de grote vuurvlinder heeft gevonden bericht hij ook, dat de N.V. de Drie Provinciën het moerasgebied vrijwel zeker zal ontginnen en Wiegersma schakelt daarop J. P. Thijsse van 'Natuurmonumenten' in. Het bestuur van de moedervereniging heeft niet veel soulaas te bieden maar antwoordt ferm, dat *'het de perken te buiten zou gaan als de Overheid gelden beschikbaar zou stellen aan de Drie Provinciën voor de vernietiging van een terrein, dat voor de wetenschap wellicht van groot belang zal blijken te zijn'.*
In de zomer van 1932 legt Hendrik Buisman kontakt met een plaatselijke visser, Geert Gooyer (later opzichter van het terrein) en samen met Minnema oefenen ze voortdurend druk uit op Wiegersma om een stukje van het Disparterrein te behouden. De akties gaan ze niet snel genoeg en de Drie Provinciën blijft maar land opkopen. Pas een jaar later, september 1933, gaan ze met zijn drieën het veld in, Wiegersma, Buisman en Gooyer, maar dan is het eigenlijk al te laat. De Petten van Mr. de Haan, noordoostelijk van het spoor, zijn al door de N.V. opgekocht en daarmee is de basis voor ontginning van 90 hektare moerasgebied gelegd.
Over 15 jaar zal hier de Lindepolder liggen: een weilandgebied dat twee meter lager ligt dan de omgeving en waaruit jaarlijks enkele miljoenen kubieke meters kwelwater moet worden gepompt om het droog te houden.
Dat, gevoegd bij de verbeterde drooglegging van de omgeving als gevolg van de kanalisatie van de Linde, zal voor een bijzonder snelle verandering in de begroeiing zorgen, omdat het wezenskenmerk van dit gebied, opkwellend grondwater, hoe langer hoe meer verdwijnt.

Parnassia

In 1934 ontstaat er voor het eerst een wat beter beeld van de begroeiing van de Lindevallei en daarmee van het 'ekosysteem', want op 31 augustus en 1 september komt de Nederlandse Botanische Vereniging op bezoek (door Wiegersma geattendeerd op het terrein) en inventariseert 'kwartierhokje K6.24.32'. De aangestreepte soorten geven aan, dat de komplete begroeiing van een beekdalflank nog in volle glorie aanwezig is: blauwgraslanden met vlozegge, Spaanse ruiter, gevlekte orchis en veldrus en een kalkrijk trilveen met parnassia, sturmia, ronde zegge, moeraskartelblad en malaxis. Ook zijn er verlandingsbegroeiingen met holpijp, waterdrieblad, grote boterbloem en vooral de nu uit de Lindevallei verdwenen krabbescheer, heel veel krabbescheer (zoveel dat de visserman Gooyer vrijwel meteen it Gea probeert te vinden voor de bestrijding van die 'ellendige plant' en daarin ook zal slagen, als in de jaren '40 en '50 komplete petgaten enige tijd drooggelegd

In één eeuw van open water tot prachtig moerasbos: de snelle wereld van het laagveenmoeras.

worden om de scheren te laten afsterven en zo de verlanding tegen te gaan).
Met de huidige kennis over dit soort begroeiingen is er een snelle konklusie te trekken: in dit gebied is de waterhuishouding nog helemaal intakt, omdat er verschillende watertypen in het laaggelegen beekdal omhogkwellen. Dit opkwellend grondwater is a.h.w. de motor van het beekdal: regenwater zakt op de hogere zandgronden tot wel zo'n 80 meter diepte naar beneden en stroomt dan ondergronds verder naar het beekdal, waar het als grondwater opkwelt en afgevoerd wordt. Ondertussen is dat water geheel van samenstelling veranderd: het is van mineraalarm regenwater tot mineraalrijk grondwater geworden, met veel kalk, magnesium en vooral ook ijzer. Zoveel ijzer, dat tot in de jaren '60 zelfs ertsopgravingen hebben plaatsgevonden, onder andere door de N.V. 'Interore' (gespecialiseerd in 'ijzeraarde voor gaszuivering').
Het verslag van de Botanische Vereniging, waarin de ongelooflijke soortenrijkdom van het gehele terrein maar vooral van het trilveen met parnassia wordt beschreven, zal een belangrijk wapen worden in de strijd voor het behoud van het natuurlandschap.

De eerste kontakten

In een van de eerste briefjes van Geert Gooyer, in 1935, wordt It Gea nogmaals gewaarschuwd: 'Het natuurlandschap zal wel niet lang meer duren. Het zal wel gauw ontgonnen worden. Tenminste met enkele jaren'.
De dreiging begint blijkbaar akuut te worden en Wiegersma legt, om de ingewikkelde eigendomssituatie enigszins te kunnen begrijpen, kontakt met burgemeester Maas van West-Stellingwerf en met gemeente-architekt Hoekstra. Zij dragen het natuurschoon in hun gemeente een warm hart toe en de laatste wordt hoofdleverancier van de kadastrale kaarten, die onmisbaar zijn om de eigenaren op te sporen. Ook worden de eerste kontakten gezocht met belangrijke grondeigenaren: de families van Heloma en Bleeker-Vegelin van Claerberghen. Dat is niet te laat, want de N.V. de Drie Provinciën blijkt al te hebben geboden, maar de vraagprijs is erg hoog, zoals ook It Gea zal ondervinden, want de onderhandelingen zullen zo'n 5 jaar in beslag nemen.
Intussen doet Wiegersma in 1936 opnieuw een beroep op de Commissaris van de Koningin, baron P. A. V. van Harinxma thoe Sloten. Al eerder, in 1933, werd aan hem gevraagd, mee te werken het behoud van een stukje Lindevallei ten behoeve van de vuurvlinder, zonder resultaat. Nu vraagt Wiegersma hem om, dit keer tijdens een werkbezoek van de Minister van Sociale Zaken, een pleidooi te houden voor het behoud van een stuk Lindevallei en het niet aan de werkverschaffing te offeren.

Het eerste resultaat

Met direkteur Falkena van de N.V. de Drie Provinciën èn medebestuurslid van It Gea (zonder overigens ooit de vergaderingen te bezoeken), komt het in 1937 tot een voorlopige wapenstilstand. It Gea zal geen bezwaar aantekenen tegen de ontginning van de Lindepolder, als het Rijk geen subsidie voor de ontginning van de oostelijker gelegen petgaten geeft. Kopen kan ook, maar dit is geen echt alternatief want De Drie Provinciën vraagt maar liefst *f* 20.000,–.
Later zal aan direkteur Mesu van de Cultuurtechnische Dienst een schriftelijke bevestiging van het Falkena-kompromis worden gevraagd, maar voorlopig voelt It Gea zich wat zekerder, want ten oosten van de Petten van Bleeker is ook al zo'n 10 hektare gekocht door De Drie Provinciën, en ze legt (via o.a. notaris Pijlman) kontakt met de andere belangrijke grondeigenaren: mejuffrouw Sickenga en de familie Driessen-Vegelin van Claerberghen.
De meeste betrokkenen bij de geschiedenis van de Lindevallei van die tijd zijn nu op het toneel. De eigenaren van Heloma, Bleeker, Sickenga en Driessen zijn benaderd; notaris Pijlman en taxateur van de Veen zijn regelmatig in touw voor It Gea, maar het is vooral Hendrik Buisman, die te velde de zaak blijft volgen.

Het 'Bloot-eigendom'

In 1938 komt de eerste Gea-aankoop tot stand. Mejuffrouw Sickenga verkoopt haar petgaten, zij het met een hele belangrijke restriktie: zij houdt het vruchtgebruik voor zichzelf, haar pachter èn haar erfgenamen. It Gea heeft dus niet veel meer dan het recht van eerste koop en in de 'officiële' boekhouding van It Gea wordt het ook niet als de eerste Lindevallei-aankoop beschouwd.
Het is notaris Pijlman, die de zaak regelt, en hij vertrouwt op de natuurlijke gang van zaken, maant It Gea zelfs tot enige spoed, omdat mejuffrouw Sickenga al 80 jaar is.
Ze verkeert echter in zeer goede gezondheid en viert zelfs haar honderdste verjaardag, in 1950. In datzelfde jaar vermaakt zij het vruchtgebruik van de petgaten en weilanden aan de Diaconie van de Hervormde Gemeente en het duurt nog tot 1965, dus 27 jaar na de aankoop van het 'bloot-eigendom', voordat de petgaten èn het vruchtgebruik door It Gea kunnen worden gekocht.

De eerste eigendommen

In 1939 komt de eerste èchte aankoop tot stand: It Gea wordt eigenaar van de petgaten van Bleeker-Vegelin van Claerberghen en legt daarmee de basis voor het noordelijk gedeelte van het toekomstig reservaat.
Dat jaar wordt vooral het jaar van akties aan de zuidzijde van de Linde. Het is Hendrik Buisman, die hier de eerste stap zet: hij koopt zelf de eerste petgaten, en wel de petgaten aan de spoorlijn, dezelfde als waar in 1931 de eerste vuurvlinders werden teruggevonden. Een paar maanden later koopt hij in dezelfde buurt nog eens 3,5 hektare petgaten en blauwgrasland, waaronder 'de Spekhaag', een langgerekte, onbemeste zetwal. Vervolgens laat hij It Gea er een soort 'claim' op leggen. Geen goudzoekersclaim, maar een notariële akte, waarin de eigenaar toezegt het terrein niet te zullen ontginnen. Van Tienhoven van Natuurmonumenten zal er zijn opperste verbazing over uitspreken: dit hadden ze in Holland nog niet uitgevonden (maar hij wil er wel graag dokumentatie over hebben).
Inmiddels bieden de Grontmij en de Drie Provinciën tegen elkaar op om de gehele zuid-strook tussen Rijksweg en Steggerda, met of zonder hulp van een haastig op te richten Waterschap te ontginnen. Ook Buisman wordt als grondeigenaar benaderd en zelfs met onteigening bedreigd. Maar de wraak is zoet, want inmiddels zit de N.V. in de Lindepolder diep in de ontginnings-problemen en Buisman bericht:
'Falkena heeft trouwens wel reden om ons te verwenschen, daar hij de polder aan de andere kant van de van Helomapolder niet droog kan houden. Het is los veen en het water loopt van de van Helomapolder onder zijn dijk door en langs het zand ( ). Ze moeten volgens de berichten dag en nacht doormalen'.
Een paar jaar later zal de parnassia door toedoen van deze polder verdwijnen, maar nu staan ze er nog, tenminste als de parnassiabloempjes zo groot zijn als een halve gulden . . . Geert Gooyer, ondertussen in dienst bij It Gea en onbezoldigd gemeenteveldwachter, schrijft op 7 september 1940 het volgende:
'Laatst, het is tenminste al een paar dagen geleden, dat ik in het natuurmonument was, en in de Helomapolder liep ik op ongeveer 50 à 60 witte bloempjes. Is dit de Parnassia niet? Ze staan op een stengel en hebben 5 blaadjes en zijn ongeveer zoo groot als een halve-gulden stukje. En ze zijn nog lang niet uitgebloeid'.

De Tweede Wereldoorlog

Met het uitbreken van de oorlog verandert er veel in de Lindevallei. Het natuurmonument wordt ondanks alle andere zorgen van die tijd belangrijk groter. Waarschijnlijk twijfelt een aantal eigenaren aan het nog verder doorgaan van de ontginningen onder de Duitse bezetting en, ondanks een in 1939 opgesteld ontginningsplan van de Heidemaatschappij, kan eindelijk de van Helomapolder gekocht worden.
Ook in het zuiden vinden de nodige aankopen plaats. Ten oosten van de Spekhaag wordt een petgatenpolder aangekocht, die de naam 'Botkereservaat' zal gaan dragen. Voor het bijeenbrengen van de benodigde *f* 26.000 start It Gea een publieksaktie en in de landelijke kranten verschijnt een oproep om geld te geven. In totaal komt er *f* 6.300,— gulden binnen, inklusief een koninklijke bijdrage van *f* 100,— maar na 10 mei valt de aktie geheel stil en moet een lening voor het restant worden afgesloten.
In oktober 1941 wordt de Driessenpolder opgemeten door de Heidemaatschappij ten behoeve van het 'Kamp Wolvega van de Nederlandsche Arbeidsdienst'. De N.A.D. is opgericht door de Duitse bezetter, die alle jonge Nederlanders verplichtte een half jaar de 'arbeidsdienstplicht' te vervullen en ze onder meer in de ontginning van moerasgebieden te werk stelde.
De familie Driessen besluit echter de Driessenpolder te verkopen aan It Gea, en met behulp van een lening van Natuurmonumenten weet penningmeester Duintjer het geld bij elkaar te krijgen.
Jammer genoeg krijgt Buisman vlak daarna een geweldig aanbod: de in de koop besloten graslanden aan de Linde, de Uitterdijken, kunnen goed verkocht worden, waardoor de helft van het geld zou worden teruggekregen. Het bestuur gaat akkoord, maar heeft buiten de Grondkamer gerekend, die de prijs veel te hoog vindt. Omdat men het bestuur verdenkt van grondspekulatie en bovendien het verwaarloosde grasland wil toevoegen aan het voedselproduktieareaal vordert de 'Commissaris voor niet-commerciële bedrijven en stichtingen' de verkoop van het perceel voor — de helft van de prijs. Het lijkt er sterk op dat It Gea *'leelijk is in gevlogen'*, zoals Buisman later zal schrijven en onmiddellijk na de oorlog zal It Gea een procedure voor rechtsherstel aanspannen en dit perceel terugkrijgen.
In 1942, de ontginning van de Lindepolder is nog in volle gang, wordt een deel van de petgaten daar gereserveerd voor de Arbeidsdienst. De Heidemij maakt een bestek op voor een stuk van 10 hektare, dat met 50 kruiwagens, 20 kiepkarren en 800 meter spoor moet worden ontgonnen. Erg hard zal het waarschijnlijk niet gaan, want de Heidemij schat in dat de arbeiders van de N.A.D. 8 keer zo langzaam werken als bij de 'normale' werkverschaffing. En de ontginning gaat zeker niet snel, getuige een brief van Geert Gooyer in 1943: *'Gisteren heb ik een onderhoud gehad met de heer Hopman van het Arbeidskamp. Hij verzocht om boven door de Dr. Driessenpolder te mogen lopen ( ), omdat dat 20 minuten scheelde met het lopen. Verder dat het jongens uit de Grote Steden waren die, slecht gevoed, wel wat rust nodig hadden. Nu, slecht gevoed dat heb ik zelf gezien, dat is ook zoo.'*
De vergunning wordt wel verleend, maar in de broedtijd, van 15 maart tot 15 juli, moeten de jongens toch 20 minuten langer lopen.

Intermezzo van de dwergmeeuw

Met de polder naast de Driessenpolder, van mejuffrouw de Haan, wil het wat betreft de aankoop al vier jaar lang niet lukken. Dit is des

te nijpender, schrijft Buisman, omdat er *'in groeiend aantal dwergmeeuwen hebben gebroed. Wij hebben tot nu toe aannemelijk weten te maken, dat ze op ons terrein broeden voor de buitenwacht, maar kunnen dit op den duur niet volhouden. ( ) Bovendien broeden er honderden zwarte sterns, meer als in ons eigen gebied en is het landschappelijk mooi. ( ) In 1942 waren er plm. 16 nesten van de dwergmeeuw, in 1943 plm. 18'.*
De belangstelling voor deze nieuwe gast van het terrein is net zo groot als voor de parnassia, de grote vuurvlinder, de purperreiger, de snor, de visotter en de andere bijzondere bewoners van het natuurmonument. Uit het hele land komen verzoeken voor het mogen betreden van het terrein voor fotografie en voor onderzoek van deze vogels *'die zich voor de tweede maal op Nederlandsch gebied gevestigd hebben en zich onmiddellijk onder uw toezicht hebben gesteld'*, schrijft de Nederlandse Vereeniging tot Bescherming van Vogels aan Gooyer en voegt er een postcheque van *f* 20,— bij.
Maar het is net als met al die andere soorten: het moerasgebied verandert snel en onverbiddelijk door het verlandingsproces (dat zo langzamerhand behoorlijk wordt verstoord door de veranderende waterhuishouding) en na een paar jaar verdwijnen de dwergmeeuwen net zo snel en geruisloos uit het gebied als ze er gekomen zijn. Van dat verlandingsproces maakt de student Hoogland in 1944 een beschrijving en op de nog bewaard gebleven kaarten is te zien dat de groeiplaats van parnassia en sturmia behoorlijk is verzuurd en begroeid is met bijzondere veenmossen, dat het moerasbos van els zich geweldig uitbreidt en dat de krabbescheer heeft plaatsgemaakt voor begroeiingen met blaaszegge, een soort die nu niet meer in het terrein voorkomt en karakteristiek is voor beekdalbegroeiingen die met een veranderende waterhuishouding hebben te kampen.
Nog even wordt het moerasgebied teruggedrongen door het kappen van hout in de laatste oorlogswinter, maar daarna groeit alles snel dicht met wilgenstruweel en elzenbroekbos.

Duitschers in de boschjes

Na de bevrijding gaat Hendrik Buisman op bezoek bij Geert Gooyer en schrijft het volgend verslag aan Meint Wiegersma:
'Het blijkt, dat het natuurmonument er goed is afgekomen. Alleen de Otter is door het vele gesprokkel verjaagd en zit nu in Nijeholtwolde. Ook de Korhoenders werden niet meer gezien. Grauwe Klauwier, Purperreiger, Dwergmeeuw (1 à 2 paren), Wulp, Roerdomp enz. zijn present'.
De melding van korhoenders is een uitzonderlijke aanvulling op het rariteitenkabinet van de lindevalleibewoners, maar nog niet zo wonderlijk als de tijdelijke bewoners van de petgaten van Hendrik Buisman zelf, want hij vervolgt ironisch: *'Gisteren werden nog een paar Duitschers uit mijn boschjes langs de spoorlijn gehaald'.*
Met het einde van de oorlog lijkt het alsof er een nieuw tijdperk aanbreekt, maar dat is slechts schijn. Het zijn dezelfde mensen die met dezelfde ideeën over hetzelfde gebied zullen beslissen (alleen het goed bewaarde archief wordt spaarzamer, schraler door de komst van de telefoon).
In 1947 wordt de westelijk gelegen Gorterspolder aangekocht. Maar er vinden nog steeds ontginningen plaats en een deel van de zuidelijke Catspolder, grenzend aan de spoorlijnpercelen van Buisman, verdwijnt. Ook de Quintus- of Tepespolder in het oosten en de nog verder weg gelegen Brouwerspolder wordt in ontginning genomen, maar beide pogingen lopen vast. Er zijn daar komplete graafmachines letterlijk ten onder gegaan in het veen. Ook hier gaat It Gea door met aankopen van petgaten en rietlanden.

Ruilverkaveling

Wat wel nieuw is, is de ruilverkaveling: modernisering van de landbouwgronden, die in dit gebied soms nog geen 20 jaar geleden ontgonnen werden en nu al toe zijn aan allerlei aanpassingen.
In 1963 wordt de ruilverkaveling Linde-zuid gestemd (7600 ha), in 1969 de ruilverkaveling Oldelamer (4300 ha) en in 1974 de ruilverkaveling Midden Tonger (10.500 ha). Er ontstaat een strikte afscheiding tussen natuur- en kultuurgrond, helaas met zo'n lage waterstand in de grenssloten en het verderop gelegen landbouwgebied, dat de waterkwaliteit, die al danig op de wip zat, nu helemaal verandert. Door het ontbreken van grondwateraanvoer wordt enerzijds de oppervlaktewaterinvloed veel sterker (waardoor, eindelijk, maar nu helemaal niet gewenst, de krabbescheer verdwijnt), terwijl anderzijds de regenwaterinvloed in de rietlanden gaat domineren, waardoor er veenmosrietland ontstaat (en dat is wel weer een hoog gewaardeerd stukje natuur).
In ruilverkavelingsverband is er echter ook veel goeds voor de natuur tot stand gebracht, niet in het minst door de inzet van Ir. Jan Vlieger. Al in de oorlog komt hij als houtvester van het Staatsbosbeheer in kontakt met het werk van It Gea in de Lindevallei en later zal hij ook deel uitmaken van het bestuur. In 1972 wordt hij H.I.D. van de Landinrichting en raakt betrokken bij de genoemde ruilverkavelingen. Door ruiling van gronden en pachtrechten krijgt het natuurreservaat (en niet langer 'monument') meer en meer zijn huidige vorm.
In deze periode is ook de oude ontginningsoorlog voorbij. In haar Troonrede van 1961 verklaart de Koningin, dat er niet langer woeste grond wordt ontgonnen en in 1969 wordt de N.V. de Drie Provinciën opgeheven.

Hendrik Buisman

De rol van de mannen van het eerste uur is in de jaren '60 min of meer afgelopen.
In 1956 heeft Hendrik Buisman een deel van de spoorlijnpetgaten aan de Dienst Domeinen van het Ministerie van Financiën verkocht, waarschijnlijk vanwege de aanleg van de te verdubbelen Rijksweg 32. Op 2 oktober 1956 schrijft hij tenminste:
'Rijkswaterstaat meet het tracee voor de nieuwe rijksweg beoosten de spoorlijn op, onmiddellijk langs de Helomapolder recht het zuiden in. Hiermee is de rust in de Helomapolder geheel weg'.
In 1961 is er een kort laatste briefje van Buisman over de Spekhaag:
'Ik zou liever niet zien dat de Spekhaag werd beweid. Er broeden o.a. wulpen in de buurt en met beweiding is dat afgelopen. Wanneer wij het 1 × met recht van weiden verhuren staat morgen de werkmachine aan de Linde-oever te bonken en hebben de heren toch hun zin'.
Op 23 september 1963 overlijdt Hendrik Hero Buisman en laat aan It Fryske Gea onder meer een legaat van *f* 100.000,— na. In 1988, 25 jaar later, verdwijnen zijn spoorlijnpetten, speerpunt in de 'aktie Lindevallei' en monument van twintig jaar vechten tegen de ontginning, tenslotte grotendeels onder het asfalt van Rijksweg 32.
Het is een grote troost, dat ook de Lindepolder van de N.V. de Drie Provinciën, als herinnering aan ontginningswoede en gedwongen werkverschaffings- en oorlogsarbeid, door de snelweg is verdwenen. Door ontzanding is een stuk water ontstaan en het restant weiland zal in 1990 opnieuw onder water worden gezet. Het kwelwater in deze plas zal hopelijk opnieuw een rol gaan spelen in de bodem van de moerasbossen en riet- en hooilanden en meer body geven aan de 1983 getroffen voorzieningen om m.b.v. stuwtjes het gebied bij lage Linde-standen niet te laten verdrogen.
Het zou het jarige Gea sieren om de bij de dood van Buisman ondernomen poging een deel van het reservaat zijn naam te geven, te herhalen en deze toekomstige waterplas 'Buisman's Meer' o.i.d. te noemen.

Een snelle wereld

De plantengroei en de dierenwereld zijn in 60 jaar geweldig veranderd. Dit is natuurlijk gekomen door de toegenomen menselijke invloed op het grond- en oppervlaktewater (en tegenwoordig ook de zure regen), maar zeker niet alleen daardoor.
De wereld van het laagveen is een snelle wereld, waarin de verschillende begroeiingen elkaar soms sneller opvolgen dan wij het kunnen of willen begrijpen. Binnen 100 jaar is open water met krabbescheer geworden tot rietland en

trilveen, en vervolgens tot elzen- en wilgenstruweel, en vervolgens tot oud, in elkaar vervlochten moerasbos. En daarmee wijzigt zich natuurlijk ook de dierenwereld: vuurvlinder, otter, zwarte stern en purperreiger zijn verdwenen, de dwergmeeuw verschijnt en verdwijnt, en tenslotte verdwijnen de kiekendieven en verschijnen de buizerd en de havik.
De opeenvolgende beheerders hebben net zo veel moeite gehad met die ontwikkelingen als de dierlijke bewoners en er zijn veel plannen geweest om het landschapsbeeld in de tijd te bevriezen, de ontwikkeling stop te zetten. De uiteindelijke frustraties, die dat opleverde en zelfs leidden tot een kompleet vergravingsplan van een nieuwe maatschappij, Ingenieursbureau Oranjewoud, zijn gelukkig voorbij en er wordt nu een 'ekosysteem' beheer gevoerd.
Het systeem 'moeras-in-een-beekdal' is volkomen afhankelijk van zijn kenmerkend milieu, zoals schoon opkwellend grondwater, schoon rivierwater en een niet gemineraliseerde veenbodem en (wat betreft de plantengroei) precies die snelle veranderingen, die de beheerders jaren lang zoveel parten hebben gespeeld.
Deze veranderingen zullen ook in de toekomst ongetwijfeld doorgaan en nog tot verbazingwekkende begroeiingen leiden, steeds met de gewetensvraag voor de beheerder: 'ingrijpen of niet'.
Natuurlijk zijn er externe faktoren als lucht- en watervervuiling, die het natuurlijke proces heel sterk hebben beïnvloed en nog zullen beïnvloeden. De enige werkelijke keus ligt dan ook in het voortdurend weren van die externe invloeden. Daarbij is een evenwichtige uitbreiding van het natuurareaal onontbeerlijk, ook omdat op een gegeven moment de dieren van dit biotoop, zoals de otter en (waarom niet?) de bever, hun rechtmatige plek terug behoren te krijgen zodat er op een gegeven moment weer sprake kan zijn van een kompleet ekosysteem.

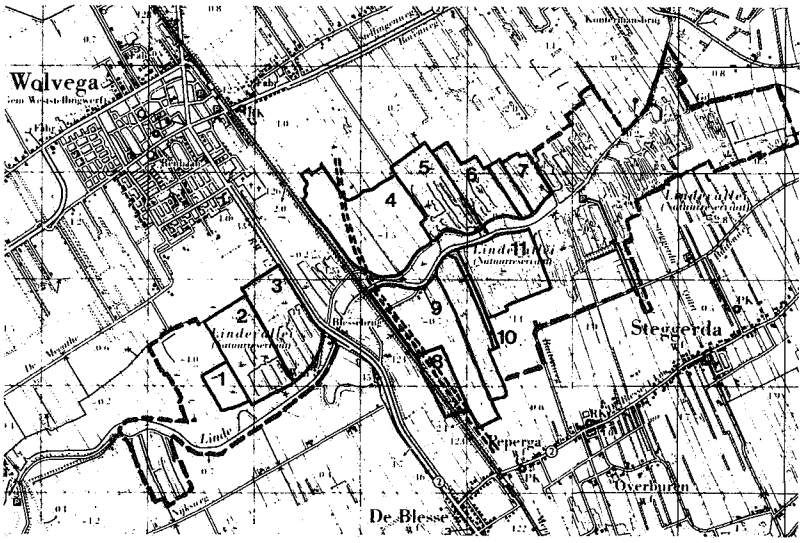

Natuurreservaat 'De Lindevallei' van It Fryske Gea en enkele partikulieren (inkl. relatienotagebied).
1. Gorterspolder, 2. Polder de Haan, 3. Driessenpolder, 4. Lindepolder ('polder de Drie Provinciën'), 5. Helomapolder, 6. Bleekerspolder, 7. Sickengapolder, 8. petgaten Buisman ('spoorlijnpetten'), 9. Catspolder, 10. Spekhaag, 11. Botkerreservaat.